

Marie-Brigitte Carre – Vladimir Kovačić – Francis Tassaux (ur.), *Sjeverno priobalje Poreštine u antici*, Poreč, Zavičajni muzej Poreštine, 2012., 215 str.

Sjeverno priobalje Poreštine u antici prijevod je većeg dijela knjige *L'Istrie et la mer. La côte du Parentin dans l'Antiquité* u kojoj su predstavljeni rezultati višegodišnjih međunarodnih interdisciplinarnih istraživanja porečkog priobalja i podmorja. Istraživanja su provedena u razdoblju od 2003. do 2009. godine na arheološkim nalazištima u zaljevu Valeta, Kupanja i Busuja, zatim u Sv. Martinu, Peškero i Zorni te su predstavljeni u kontekstu čitavog područja Poreštine.

U uvodnom dijelu knjige predstavljene su tehnike i metode istraživanja priobalja i potopljenih nalazišta. Prvo poglavlje, naslovljeno »5000 godina relativne promjene razine mora u Istri s posebnim osvrtom na rimsko razoblje« (str. 23–44) potpisuju É. Fouache, S. Faivre, J.-J. Dufaure, M. Ghilardi, V. Kovačić, M.-B. Carre i F. Tassaux. Pomoću interdisciplinarnog pristupa istraživanju, koji uključuje proučavanje geoloških, geomorfoloških i tektonskih obilježja te arheoloških ostataka *in situ*, došli su do zaključaka o paleookolištu i promjeni morske razine na istraženom području. Provedena su dva istražna bušenja obalnih sedimenata u svrhu izrade sedimentacijskih profila te istraženi ostaci infrastruktura koji su u vrijeme nastanka bili u izravnoj vezi s razinom mora, kao npr. lučke građevine, nasipi, spremišta za brodove, ribnjaci, itd. Na temelju provedenih analiza rekonstruirali su morsku razinu koja je prije 2000 godina bila oko $-1\text{ m} \pm 48\text{ cm}$. U razdoblju između 2000 i 550 godina prije sadašnjosti stabilizirala se između 1 m i današnje razine, stvarajući regionalnu potkapinu. Od 550. g. PS došlo je do regionalnog potapanja na dubinu od oko 60 cm.

Drugo poglavlje, podijeljeno na tri potpoglavlja, obrađuje nalazišta sjeverne Poreštine. U dijelu »Sjeverna Poreština od Mirne do rta Zub« (45–138), G. Benčić piše o rijeci Mirni (lat. *Ningus*), nekad najvećoj komunikacijskoj vezi između obale i unutrašnjosti Istre, na što upućuju mnogobrojna prapovijesna gradinska naselja i nalazišta iz antike i srednjeg vijeka uz njene obale. Analizirajući kartografiju Tarske vale tijekom povijesti ukazuje na to da su antičke i srednjovjekovne strukture danas potpuno potonule i izbrisane. Posebno se osvrnuo na toponim Tarska vala koji u dokumentima susreće sredinom 18. stoljeća, dok se prije toga zaljev poistovjećivao s ribolovištem Nona. Primarna funkcija zaljeva tijekom povijesti bila je ribolovište, a u rimsko doba tu je bilo i pristanište, podno brda Sv. Martin. Pronađeni arhitektonski fragmenti, koje Benčić zbog dimenzija i izrade interpretira kao škart ili radnu skicu, upućuju na prisutnost klesarstva na području koje okružuje Tarsku valu. Na Stanciji Blek nalaze se ruševine bizantske kule izgrađene na lokalitetu rimskog ruralnog objekta iz 1. stoljeća (ladanjske vile). Na temelju promatranja tehnike izgradnje zidova, kulu pripisuje sredini 6., a ostale prostorije datira od 8. do 11. stoljeća. Autor smatra da je kompleks vezan uz kulu ušao u sustav militarizacije područja koji je pokrenula bizantska vlast da bi nametnula kontrolu granica porečkih zemljišta, kula i obrambenih utvrda. U blizini se nalazi i crkva sv. Križa (nekad sv. Marije) koju također datira u razdoblje od 8. do 11. stoljeća. U prilog ovoj dataciji ide liturgijski kameni namještaj koji

se prema stilskim karakteristikama može pripisati predromanici. M.-B. Carre, V. Kovačić, G. Benčić i F. Tassaux predstavljaju istraživanja u zaljevu Valeta, sjeverno od rta Zub. Pronađene su kamene strukture koje je na temelju arheološkog materijala moguće datirati između 1. i 4. stoljeća, a pripadaju ostacima uništene vile. Na suprotnoj strani zaljeva pronadeno je antičko zdanje s pristaništem, zatim nekropola iz 2. – 3. stoljeća i mithraeum na Velikom polju. U drugom potpoglavlju, autori V. Blanc-Bijon, M.-B. Carre, V. Kovačić i F. Tassaux obrađuju rimski ribnjak na rtu Kupanja, prostrani kompleks vile u uvali Sv. Marina, lokalitet Lorun – kompleks strogo gospodarske funkcije i kompleks rimske vile u Červaru. Izgradnju kompleksa u Lorunu datiraju u, otprilike, 10. godinu. Sagrađen je prema originalnom planu prilagođenom različitim fazama djelatnosti u svezi s kulturom maslina. Lokalitet je napušten krajem 5. stoljeća. Posljednje, treće potpoglavlje potpisuju M.-B. Carre, V. Kovačić, Ch. Machebœuf. Na potezu od uvale Sv. Martin do Peškere pronadeno je nekoliko antičkih struktura. Od 19. stoljeća poznata je rimska vila na sjeveru rta Busija, na mjestu zvanom Mozaik. Vjerojatno povezan s okolnom vilom bio je utovarni gat na Fratiriji gdje je pronadena velika količina volaka na kojima su vidljivi tragovi izvlačenja žlijezde radi proizvodnje purpura. Drugo poglavlje sadrži tri dodatka, tekst o Gian Paolu Polesiniju, popis mozaika sjeverne Poreštine i izbor ulomaka iz dokumenata A. Puschija, C. De Franceschija i A. Degrassija.

U trećem poglavlju knjige naslova »Parentium i južna poreština« (139–198) obrađena su dosadašnja saznanja o području samog Parentiuma i njegovoj luci u antici (V. Kovačić i F. Tassaux) te područje južne Poreštine. M.-B. Carre, V. Kovačić, F. Tassaux i I. Matejčić u potpoglavlju o južnoj Poreštini predstavljaju nalaze na poluotoku Zorna i na području Vrsara. Na poluotoku Zorna smještena je jedna od najvećih obalnih vila u Istri za ranog Rimskog Carstva. Iako nema pokazatelja o statusu njena vlasnika, autori smatraju da je morao biti u rangu najvećih aristokrata u regiji. Detaljno je opisan plan građevine i organizacija prostora, epigrafski i ostali nalazi iz rimskog doba. Prenose različite dosadašnje interpretacije građevine s leznama nastale usred ruševina vile (sakralni objekt ili skladište?). Njihova je pretpostavka da je riječ o kasnoantičkoj vili, čijim stanovnicima možda pripada i mala nekropola s nalazima od 4. do 6. stoljeća. Na Zorni se nalazila i crkva sv. Petra, do sada poznata jedino po tlocrtu i podacima A. Amorosa u *Attima* Istarskog društva za arheologiju i domovinsku povijest 1908. godine. Na temelju originalnog crteža koji je u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu pronašla J. Gudelj, a koji spominje Amoroso, I. Matejčić iznio je podatke koji upotpunjuju saznanja o nestaloj crkvi. Smatra da se mogu prepoznati najmanje dvije faze razvoja crkve. U prvoj je fazi građena prvotna ranokršćanska crkva, a u drugoj su postavljeni stubovi i uzdignuto svetište, što se moglo dogoditi u razdoblju ranog srednjeg vijeka. Najznačajniji dio poglavlja koji obrađuje nalaze u Vrsaru jest novo tumačenje građevine koju su M. Mirabella Roberti i A. Šonje interpretirali kao ranokršćansku baziliku i koja je upravo kao crkva poznata u literaturi. Autori ove publikacije na temelju tlocrta, prikaza na mozaicima i sitnim nalazima tumače ovaj kompleks kao raskošnu vilu iz 1. stoljeća koja u 4. stoljeću postaje dvorana za prijame, a početkom 7. stoljeća pretvorena je u poljoprivredno gospodarstvo gdje se ugrađuje uljara,

što dokazuju ostaci preše i sloj koštica maslina. Zadnje potpoglavlje čini »Zaključak« u kojem su sažeti podatci i interpretacije iznesene u knjizi.

Knjiga je opremljena s dvjestotinjak ilustracija i sažecima na engleskom, francuskom, njemačkom i talijanskom jeziku (209–214). Tiskana je u 500 primjeraka.

Katarina Gerometta